

The adjective type of the lexico-semantic nomination of the emotions is expressed with the corresponding adjectives happy, proud, surprised, angry, guilty etc. that make a smaller group than two previous in the XIXc. – 22% and a bigger one in the XXIc. – 36%, that totally makes 29%. The authors denominate the type of the emotional state directly and concentrate the reader's attention on a definite emotion in the corresponding EMC.

The adverbs sadly, fiercely, nervously, angrily, doubtfully realize the adverbial type of the lexico-semantic nomination of the emotivity. The examples of the adverbs form the least quantitative group of the lexico-semantic means of the direct nomination that denominate the emotions – 5% of the total representatives.

Thus, the investigation of the emotivity in the language and in the context of the prose texts is quite actual nowadays as the author depicts the facts and the events basing on his own experience. Having felt the emotions by his own consciousness and heart, the author reflects himself through the image of the characters. The male authors of the XIXc. more often used the substantial type of the lexico-semantic nomination of the emotions. The verbal and the adjective types of the nomination is more peculiar to the modern texts. The adverbial type forms the least quantitative group of the examples which is almost equal in both epochs. Taking in consideration the genre of the prose texts and the individual author style we can conclude that the prose texts of the male authors of XIX and XXI cc. serve as a bright example of the emotivity of the English texts of the different centuries.

The perspective of the investigation are foreseen in the comparative investigation of the emotivity in the texts of male and female authors of XIX and XXI cc.

Key words: *lexico-semantic nomination, emotivity, verbalizers, substantives, verbs, adjectives, adverbs.*

Отримано: 22.08.2018 р.

УДК 81'272(477)»20»

Н. П. Шеремета

ЗАКОНОТВОРЧІ ІНІЦІАТИВИ – ПЕРШИЙ КРОК МОВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

«Мова – то серце народу: гине мова – гине народ», – таку заповідь-застереження залишив нам Іван Огієнко – людина енциклопедичних знань і палкий Сподвижник Українства. Беззаперечно значимість національної мови для ідентифікації національної ідентичності визначають і сучасні соціологічні дослідження. 1 лютого 2017 року Дослідницький центр П'ю (Pew Research Center) оприлюднив результати своєї розвідки початку 2016 року, під час якої вивчалася національна ідентифікація в 14 різних країнах [3]. Найвищий результат, відповідно до опитування, мова виявила у Нідерландах, де понад 84 відсотки населення вважає, що дуже важливо говорити голландською, якщо ви хочете бути справжнім голландцем. Більшість опитуваних й у всіх інших країнах зазначила, що говорити національною мовою «дуже важливо». Зростає й частка українців – 68% (дані соціологів без урахування окупованих територій), що називають українську мову рідною. Це на 10% більше, ніж п'ять років тому. Але мовна практика дещо відстає від мовної самосвідомості: у повсякденному житті українською спілкуються 49% громадян [9].

Актуальність даної теми вбачаємо у необхідності зупинити процес послідовної культурної асиміляції, здійснюваної Росією щодо України, а отже, важливості здійснення аналізу дієвості і результативності сучасної мовної політики і окреслення можливих варіантів стратегії подальшої її визначеності в юридичній площині.

Мета наукової розвідки передбачає аналіз законотворчих ініціатив урегулювання мовної ситуації в Україні.

Проблеми мовної ситуації в Україні, регулювання мовних відносин у суспільстві, формування державної мовної політики є постійним об'єктом вивчення і мовознавчих, і політичних наук. Науковці аналізують взаємовплив мови і суспільства, осмислюють здобутки і проблеми державних механізмів мовної розбудови, визначають рекомендації для політичного консенсусу щодо майбутньої мовної політики (Лариса Масенко – доктор філологічних наук, Іван Курас – доктор історичних наук, Олексій Куць – доктор філософських наук, Олена Руда – кандидат філологічних наук, Галина Євсеева – доктор наук з державного управління, Іван Лопушинський – доктор наук з державного управління й ін.). Проте в їхніх та інших публікаціях зазвичай розглядається мовна політика без зосередження уваги на законотворчій діяльності Верховної Ради України щодо мовних питань. Вод-

ночас в Україні в умовах війни важливо активізувати усі націєконсолідуючі чинники. І мова, без сумніву, є однією з ключових підвалин ідентичності.

Тривала колонізація Української держави призвела до значного нівелювання її національно-мовних прикмет. І хоча дані останнього перепису населення України були оптимістичними (власне українці склали 2001р. 77,8% від всього нашого народу, а етнічні росіяни – 17,3%, тобто співвідношення – як 4,5 до 1 [10]), все ж маховик російщення не був зупинений. Розтиражований штамп, що, мовляв, питання мови «не на часі» і відволікає від «справді важливих справ», завжди ускладнювало національне самоствердження. Під тиском російськомовного середовища «прищеплена» меншовартість та безпорадність призвела до змін в елітарному мисленні та масовому вжитку української мови. Найвище керівництво країни сьогодні демонструє усвідомлення, що авторитет і успіх України у світі без самоідентифікації титульної нації неможливі без мовної ознаки, однак не виявляє виваженості і рішучості у провадженні державної мовної політики, ухваленні дієвих законів.

Закон України «Про засади державної мовної політики» (№ 5029-VI, 2012р.) не став прийнятним для українських реалій часів національно-мовного і державного відродження, натомість, відповідно до огляду «Становище української мови», який щороку оприлюднюється рухом «Простір свободи» [11], призвів до ще більшого домінування російської мови та знищення української як державної і як мови державотворчого етносу. Статус регіональної російській мові надали в багатьох областях. Зокрема, у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Одеській, Херсонській, Миколаївській та Харківській. Крім того, російську мову підтримали в 9 містах: Ізмаїлі, Одесі, Севастополі, Харкові, Миколаєві, Херсоні, Ялті, Луганську, Запоріжжі та Красному Лучі. Також угорську мову зробили регіональною у Берегівському та Виноградівському р-нах Закарпатської області. Румунська мова стала регіональною у більше, ніж 30-ти селах Чернівецької області.

Застереження внутрішньоукраїнських і міжнародних експертів про поновлення тоталітарної шовіністичної мовної політики радянських часів було зігноровано. У державі виник правовий колапс – невідповідність Конституції і Закону. Водночас, як слушно зауважила у своєму блозі кандидат філологічних наук Надія Трач, «існування мовного закону не означає його дотримання. У випадку із законом Колесніченка-Ківалова – це на благо суспільства» [13].

Не сприяє утвердженню статусу української мови як державної і ратифікація Європейської хартії регіональних мов і мов меншин (15 травня 2003 року). У супереч своїй назві, ратифікована парламентом Хартія бере під захист в Україні переважно ті мови, існуванню яких нічого не загрожує.

Але критично нерегульованою виникла ситуація в Криму і тимчасово окупованих землях Донецької та Луганської областей після військової агресії Росії.

Вселяє надію, однак, визнання Конституційним судом України у лютому 2018 року цього закону неконституційним. Так, вже у липні ц.р. Миколаївський окружний адміністративний суд визнав нечинним рішення облради про надання російській мові статусу регіональної [6].

Отож, і сьогодні нагальною залишається потреба дієвого мовного менеджменту, що й спонукало парламентарів підготувати до розгляду законопроекти, які б узаконили право нації на власну самоідентифікацію.

Термін «мовний менеджмент» заступає усталені «мовне планування» та «мовну політику», оскільки регулювання використання різних мов в окремо взятій країні – складний процес, на який впливають як культурні, історичні, так і соціальні, економічні чинники, де є гравці, які люблять інтереси тієї чи іншої суспільної сили [13]. Однак, в українських реаліях жорсткого опору п'ятої колони як в самій Україні, так і за її межами, особливо перед виборами, дієвий «мовний менеджмент» видається досить примарним. Політичні забаганки багатьох ніяк не узгоджуються з законодавчою доцільністю мовного державотворення. На тепер зареєстровано три законопроекти.

Найбільшу підтримку в суспільстві здобув законопроект за №5670 «Про державну мову» (автори – Ірина Подоляк, Анна Гопко, Семен Семенченко та ін.) [8]. У нього є свій фейсбук-акаунт [2]. На його підтримку поставили підписи 76 народних депутатів України та висловилися 70 громадських об'єднань. Науковці, митці, профільні міністерства, громадські активісти та представники різних відомств підтримали цей запит на впровадження української мови в суспільне життя, підписавши заяву «Україні – закон про державну мову». Понад 6000 українських громадян підписали петицію на сайті Верховної Ради.

Даний проект Закону, окрім європейського досвіду і Конституції України, спирається на рішення Конституційного Суду (1999), Концепцію державної мовної політики (2010) та Висновок Венеційської Комісії (2011). Всі ці документи спонукають посилити роль державної мови в суспільному житті.

Філософською основою робочої групи з питань підготування цього проекту на чолі з відомим правознавцем-міжнародником, професором Володимиром Василенком стало розділення мовного закону на 2 закони – про державну мову і про права осіб, що належать до національних меншин.

Проект Закону «Про державну мову» проголошує українську мову невід’ємним елементом конституційного ладу на державному офіційному рівні. Тому, аби набути українське громадянство або виконувати посадові обов’язки у державних і комунальних закладах, підприємствах, установах, організаціях, потрібно володіти державною мовою на визначеному Національною комісією зі стандартів державної мови рівні. Держава має різноаспектно забезпечити повноцінне функціонування української мови у *нормативно-правовому полі* (нормативно-правова база, діловодство та документообіг, судочинство, правова допомога); *сфері обслуговування – оборонній та побутовій* (військові формування, митно-прикордонна служба, органи правопорядку, обслуговування споживачів); *освітньо-культурному просторі* (освіта, наука, культурно-мистецькі, видовищні та спортивні заходи, фільми, теле- і радіопрограми, друковані видання, програмне забезпечення, реклама).

Передбачає Закон «Про державну мову» й адаптаційний період: набуде чинності через 2 місяці після опублікування, однак найбільш важливі його норми почнуть діяти пізніше – упродовж двох років.

Водночас цей законопроект містить і деякі ризики. Зокрема, неоднозначне тлумачення мають такі положення:

1) Державна мова стане мовою засідань, заходів, робочого спілкування ... Якщо організатор проводить захід *іншою* мовою (чому? – авт.), він має забезпечити переклад на українську на вимогу хоча б одного учасника.

2) ...Державна мова стане мовою навчально-виховного процесу в усіх навчальних закладах, *але* в тих садочках і школах, де *навчання ведеться мовами меншин*, мова відповідної меншини й далі використовуватиметься *поряд із державною* (не *вивчення мови* національної меншини, а *сам навчальний процес* мовою навчальної меншини! державна мова *поряд* – це як? – авт.).

3) У вищих навчальних закладах навчання вестиметься державною мовою, *але окремі предмети* (які? – авт.) можуть викладатися англійською чи іншими мовами ЄС. Позашкільна, професійно-технічна, післядипломна освіта мають здійснюватися українською мовою (*а окремі предмети*?).

4) Культурно-мистецькі, видовищні та спортивні заходи відбуваються українською мовою, *але* передбачено винятки для захисту прав національних меншин чи *творчого задуму автора* (? – авт.).

Законопроект №5669 «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» [10] перефразовує законопроект, зареєстрований ще у серпні 2012 року (автори – Сергій Головатий та Оксана Сироїд), *але* вже за авторством В.Яворівського, М.Матіос, І.Фаріон, А.Ілленка, співавтори – С. Головатий і О.Сироїд. У законопроекті визначено поняття *«іноземна мова»* (будь-яка інша, окрім української, мова), *«мова національної меншини»* (іноземна мова, якою історично та упродовж багатьох поколінь застосовували як свою материнську мову громадяни України, що за своїм етнічним походженням не є українцями), *«регіональна (міноритарна) мова»* (мова, відмінна від української, що традиційно застосовувалася в межах території України громадянами України, що становлять кількісно меншу групу, ніж решта населення України.).

Відповідно до цього законопроекту, особам, які належать до національних меншин, *забезпечується право на вивчення* (а не провадження навчального процесу) рідної мови у державних і комунальних закладах освіти.

У законопроекті №5556 «Про мови в Україні» (автор – Ярослав Лесюк, Ігор Васюник, Оксана Білозір та ін.) є ще більш радикальна норма щодо мови освіти: вивчення мов корінних народів / національних меншин провадити у державних і комунальних навчальних закладах *або* у національно-культурних товариствах [9].

Автори усіх трьох законопроектів апелюють до статті 53 Конституції України: «...Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право *на навчання* рідною мовою *чи на вивчення* рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах *або* через національні культурні товариства» [4], *але* по-різному її тлумачать.

Водночас ЗНО-2018 виявили зниження результатів з української мови і літератури: 14% дітей не подолали поріг. «Це значно більше, ніж торік», – підсумовує міністр МОН України Лілія Гриневич [1]. Звісно, той факт, що вперше ЗНО складала й всі учні професійно-технічних закладів, не виправдовує ситуацію, адже кожен громадянин України повинен вільно послуговуватися державною українською мовою. Гриневич також додала, що, можливо, варто перейти до дворівневих тестів: «Коли складають люди, які не претендують на вступ на філологічні факультети, то це може бути трохи легший тест. І другий тест – там, де він ускладнений для тих, для кого буде професією застосування мови» [1].

Законопроект №5669 передбачає утворення органу для опрацювання і утвердження стандартів української мови як державної – Національну комісію зі стандартів державної мови. Це має бути колегіальний орган з 9 осіб, що делегуватимуться різними міністерствами й академічними інституціями. Контролюватиме виконання Закону Уповноважений із захисту державної мови, мов на-

ціональних меншин, регіональних (міноритарних) мов та його Секретаріат. На регіональному рівні контрольну функцію здійснюватимуть мовні інспектори.

На сьогодні при Міністерстві культури існує директорат державної мовної політики, де працює сім осіб, але, судячи з переліку закріплених за ними обов'язків, директорат не наділений функціями контролю за вживанням державної мови, моніторингу мовної ситуації і мовної політики в Україні. Саме через відсутність контролю й покарання, очевидно, у багатьох вищих навчальних закладах Одеси, Харкова, Дніпра і навіть Києва чимало викладачів читають лекції і проводять семінари російською мовою, порушуючи цим конституційну норму обов'язкового вживання української мови у навчальному процесі.

Проросійські лобісти досі усіляко намагаються зупинити українізацію України, апелюючи на «дискримінацію російськомовних». Чинять опір їм найчастіше саме волонтерські організації: «Простір свободи», «Відсіч», «Не будь байдужим», «И так поймут»: відстежують товари без українського маркування, контролюють радіо- і телефіри, проводять соціологічні дослідження, організують безкоштовні курси з української мови, створюють клуби. Час і депутатському корпусові, науковцям, освітянам долучитися до громадськості, забути про політичні амбіції й напрацювати спільний мовний законопроект, україноцентричний у своїй основі. «В іншому разі, – за словами Лариси Масенко, – назва проекту «Сильна мова – успішна держава» залишиться порожньою риторикою, декларуванням бажаного, а не реального стану і мови, і держави» [5].

Список використаних джерел

1. Гриневич розповіла, що її найбільше тривожить у результатах ЗНО-2018 і що мають намір замінити в тестах // 5. Перший. Український. Інформаційний. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/hrynevych-rozpovila-shcho-ii-naibilshe-tryvozhyt-u-rezultatakh-zno2018-i-shcho-maiut-namir-zminyty-v-testakh-172433.html>
2. Громадський закон про мову #5670. URL: https://www.facebook.com/zakonpromovu5670/?hcref=ARSn-JL0mOXAв3EaznqHCOq-uotKVeQGaFoggkZtUEZ4zwmVj8VK0g7vdEtSL92_Sc&fref=nf
3. Козубенко О. Дослідження: головна ознака національної ідентичності – мова людини. URL: <http://language-policy.info/2017/02/mova-oznaka-natsionalnoji-identychnosti/> (дата друку: 3 лютого 2017).
4. Конституція України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Масенко Л. Україна і «русский мир». Якою має бути стратегія державної мовної політики? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29400164.html> (дата друку: 31 липня 2018)
6. На Миколаївщині у російської мови відібрали статус регіональної. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/07/31/7187873/> (дата друку: 31 липня 2018).
7. Перепис населення України 2001. // Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B8%D1%81_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_2001.
8. Проект Закону України №5556 «Про мови в Україні» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60750.
9. Проект Закону України №5669 «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60952.
10. Проект Закону України №5670 «Про державну мову» URL: http://zaxid.net/resources/newsfiles/doc_412642.pdf.
11. Простір свободи. URL: <http://dobrovol.org/>.
12. Становище української мови за рік поліпшилося. ІНФОГРАФІКА до свята. URL: <https://novynarnia.com/2017/11/09/stanovishhe-ukrayinskoyi-movi-za-rik-polipshilosya-infografika-dosvyata/> (дата друку: 09/11/2017).
13. Трач Н. Правила мовного руху. URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/politics/pravila-movnogo-ruhu-807300.html> (дата друку: 16.11.2016).

Анотація. У статті проаналізовано сучасні реалії мовно-культурного середовища в Україні; доведено, що за роки незалежності необхідних умов для всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя, як того вимагає чинне законодавство, створено не було. Російщення посилює регіональну фрагментацію України й загрожує не лише українській мові, а й незалежності та цілісності країни. Нагальною потребою сучасного політикуму має стати усвідомлення, як не дозволити Росії зробити в Україні російську неоколонію, як розбудити на-

ціональну свідомість, як сформувати рідне мовно-культурне середовище, як відродити історичну пам'ять українців. Запропоновано огляд законотворчих ініціатив, що могли б забезпечити переорієнтацію мовної поведінки нових поколінь українських громадян.

Ключові слова: державна мовна політика, мовна ситуація, мовний менеджмент, державна мова, мова національної меншини, мовна поведінка, мовна самосвідомість.

Summary. Topicality of the given subject lies in the necessity of checking the process of consecutive cultural assimilation of Ukraine effectuated by Russia, hence in the importance of analyzing efficacy and performance of modern language policy and also lining the possible strategic variants of its further definition in the sphere of jurisdiction.

Modern sociological research determines absolute importance of national language in identification of national identity. What is more, the number of Ukrainians, who denominate Ukrainian as their native language, is rising – 68% (according to data gathered by sociologists excluding the occupied territory).

In this article the modern reality of Ukrainian linguo-cultural environment is analyzed; it is proved, that in the course of Ukrainian independence there has not been found the necessary conditions for full development and functioning of the Ukrainian language in all spheres of social life, the way current jurisprudence requires. Ukrainian law «On the principles of the state language policy» (№ 5029-VI, 2012) has not been acceptable to the Ukrainian reality in times of a linguo-national and state renaissance. European Charter for Regional or Minority Languages (ratified in May 15, 2003) does not facilitate the consolidation of the status of the Ukrainian language as the state language. Russification has contributed to regional fragmentation of Ukraine and threatens not only the Ukrainian language, but also the independence and unity of the country. Under the influence of infirm language policy different semantic and structural displacements have occurred, that are aimed to unify Russian and Ukrainian. The understanding of how not to let Russia make Russian neocolony in Ukraine, how to stir national consciousness, how to form native linguo-cultural surrounding and how to return historical memory to life must become the urgent need of modern politics. The necessity of linguistic management is still an urgent need, that fact impelled the parliamentarians to prepare for consideration draft laws, which should have legitimized the right of the nation to self-identification. The survey of lawmaking initiatives is given, that could assure reorientation of language behavior of new generation of Ukrainian citizens.

Key words: state language policy, language situation, linguistic management, state language, minority language, language behavior, language self-consciousness.

Отримано: 31.08.2018 р.

УДК 811.161.2+398

С. А. Шуляк

КОНЦЕПТ МІСЯЦЬ У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯНЬ

Проблему концептів активно вивчають Н.Д. Арутюнова, А. Вежбицька, Т.П. Вільчинська, К.Ю. Голобородько, І.О. Голубовська, С.Я. Єрмоленко, В.В. Жайворонок, Л.П. Іванова, І.М. Кочан, Є.С. Кубрякова, Л.А. Лисиченко, В.А. Маслова, Н.В. Молотаєва, В.Л. Постовалова, Т.В. Радзівська, Ю.С. Степанов, О.В. Слюніна, І.Б. Штерн, Г.М. Яворська та ін.

Т.В. Радзівська зазначає, що входження терміна «концепт» до мовозначної науки не можна назвати простим і прямолінійним; розкриваючи різні семантичні аспекти мовних одиниць і висвітлюючи їх грані, дослідники різних шкіл і напрямів вживають цей термін для позначення комплексу явищ, що знаходяться у площині питань взаємодії мови і культури, мови і мислення; у цьому контексті відсутність однозначного тлумачення терміна «концепт» є закономірним явищем і пояснюється складністю самого позначуваного феномену, неоднаковим ставленням до завдань концептуального аналізу і зрештою непростим процесом засвоєння термінологічної лексики [6, 6].

Ю.С. Степанов визначає концепт як згусток культури в свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини [7, 40].

В.А. Маслова досліджує концепт як семантичне утворення, відмічене лінгвокультурною специфікою, яке характеризує носіїв певної етнокультури та охоплене емоційним, експресивним, оціночним ореолом [5, 36].

Одним із основних шляхів формування концепту виступає розширення референційних властивостей лексичної одиниці в межах дискурсу певного типу, завдяки чому вона отримує «додаткові» культурно значущі семантичні компоненти, що згодом міцно входять до складу її значення [6, 236].